

W. G. WATSON, *Classical Hebrew Poetry. A Guide to its Techniques*, JSOT Press, Sheffield 1986², ss. 460.

Książka powyższa jest kolejną pozycją serii *Journal for the Study of the Old Testament* i kolejnym cennym opracowaniem w dziedzinie stylistyki biblijnej obok prac Alonso Shökela, Collinsa, Kugela, O'Connora. Badanie stylu poezji biblijnej było dotychczas raczej sporadyczne niż systematyczne i skoncentrowane wokół treści tekstów literackich. Metoda analizy stylistycznej traktuje literaturę przede wszystkim jako tekst badając strukturę formalną jego jednostek. W. G. Watson łączy obydwie dziedziny: lingwistykę i krytykę literacką zwracając szczególną uwagę na analizę stylu wersetu hebrajskiego.

Celem opracowania jest omówienie metod i rezultatów współczesnych badań nad poezją biblijną oraz przedstawienie dalszych narzędzi badawczych dla egzegetów i studentów. Podstawowym założeniem Autora jest konieczność włączenia przykładów z literatury ościennych, przede wszystkim ugaryckiej i akkadyjskiej. Porównanie technik poetyckich klasycznej poezji hebrajskiej z technikami wersetów ugaryckich i akkadyjskich ukazuje identyczność lub znaczące podobieństwo zestawionych form. Celem Watsona jest opis poezji hebrajskiej, dlatego Autor dokonał ścisłej selekcji wersetów innych literatur odsyłając zainteresowanych do bogatej bibliografii na końcu każdego podrozdziału.

Na treść omawianej pozycji składają się analizy technik i cech hebrajskiej poezji ustnej, omówienie różnych teorii metrum poezji hebrajskiej (accental theory, alternating stress metre, word-unit theory, thought-unit, syllable-counting, letter-counting), prezentacja zjawiska paralelizmu biblijnego w kontekście matematycznej teorii symetrii, układu stroficzego oraz opisu warstwy dźwiękowej (aliteracja, rym, onomatopeja, gra słów) i semantycznej (obrazy poetyckie, metafora, elipsa, merismos, przerzutnia) poezji starohebrajskiej. Każdy rozdział rozpoczyna się wprowadzeniem w temat, potem następuje opis analizowanego zjawiska, porównanie z formami innych literatur semickich, podział i omówienie form i funkcji oraz podanie przykładów do dalszych badań wraz z ćwiczeniami stylistycznymi. Bibliografia zawiera pozycje ogólne, językoznawcze oraz semickie: hebrajskie, ugaryckie, akkadyjskie i fenickie.

Praca W. G. Watsona ukazuje niezwykle bogactwo form klasycznej poezji hebrajskiej przy równoczesnym wprowadzeniu w świat innych literatur semickich. Stanowi doskonały materiał referencyjny i bibliograficzny oraz jest cennym przykładem zastosowania współczesnych metod lingwistycznych w egzegezie biblijnej. Lektura tej książki jest zachętą do nowego i głębszego odczytania poezji starohebrajskiego i wezwaniem do weryfikacji tradycyjnych opisów form poetyckich. Według słów Autora: „Badanie klasycznej poezji hebrajskiej i starożytnej poezji semickiej na długo pozostanie żywą, absorbującą i rozwijającą się dyscypliną naukową” (s. 385).

Kraków

MARIA KANTOR

L. VAGANAY — C. B. AMPHOUX. *Initiation à la critique textuelle du Nouveau Testament*, Ed. du Cerf, Paris 1986, ss. 300.

W r. 1933 wybitny egzegeta francuski ks. Léon Vaganay wydał *Wprowadzenie do krytyki tekstu Nowego Testamentu*. Pięćdziesiąt lat później w 1986 r. wydawnictwo du Cerf zwróciło się do świeckiego biblisty z wydziału teologii protestanckiej w Montpellier, Christiana Bernarda Amphoux, zajmującego się krytyką tekstu biblijnego, o uwspółcześnienie wydania Vaganay. W ten sposób ukazało się drugie wydanie *Initiation* Vaganay, które w połowie zostało napisane na nowo przez Amphoux. Niemniej koncepcja pracy pozostała dawna: jest to zwięzłe, ale na wysokim poziomie wprowadzenie do problematyki krytyki tekstualnej NT. Książka jest przeznaczona zarówno dla szerszego grona czytelników, którzy interesują się stanem wiedzy na temat tekstu biblijnego, jak i dla studentów biblistyki, którzy winni opanować elementarne dane z tekstologii biblijnej. Język jest bardzo komunikatywny — to zasługa starego Vaganay, który należał do

szkoły „ubarwiającej” każdą trudną rzecz, podobnie jak H. Daniel Rops. Amphoux doprowadził status quo wiedzy do roku 1986. Mamy więc NT, który można zalecić zarówno studentom, jak i zainteresowanym czytelnikom.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

J. A. FITZMYER SI, *Luke the theologian*. Aspects of his teaching, Paulist Press, New York 1989, ss. XIII + 250.

Książka J. A. Fitzmyer'a stanowi zbiór ośmiu wykładów, jakie w czasie zimowego semestru w 1987 r. miał autor na Uniwersytecie Oksfordzkim. Fitzmyer jest honorowym profesorem studiów biblijnych na The Catholic University of America. Jest również przewodniczącym Towarzystwa Literatury Biblijnej i Katolickiego Stowarzyszenia Biblijnego, będąc zarazem wydawcą czasopism obu tych Towarzystw. Jest wybitnym specjalistą w dziedzinie pisarstwa Łukasza.

Prezentowana książka jest swoistym pogłębieniem i uaktualnieniem niektórych tematów z Łukaszej teologii. Można traktować ją jako dopowiedzenie do tego, co Fitzmyer napisał już w swoim komentarzu: *The Gospel according to Luke* (Anchor Bible 28, 28A; Garden City, NY: Doubleday, 1981, 1985; ss. XXVI + 1642). Książka podzielona jest na osiem rozdziałów. W każdym z nich autor nawiązuje do dyskusji i różnorodnych punktów widzenia, jakie wywiązały się w ostatnim czasie na poruszane tematy. Wyraźnie przy tym zaznacza swój stosunek do nich i prezentuje własne rozwiązania. Na początku każdego rozdziału autor wyjaśnia stosowane pojęcia, szersze tło problemu, oraz podaje plan swojego wykładu. Stanowi to duże ułatwienie w korzystaniu z tej pracy. We wstępie do książki podane są najważniejsze współczesne komentarze i monografie dotyczące problematyki pism Łukasza. Książka zaopatrzona jest ponadto w indeks autorów cytowanych w tekście, indeks przedmiotowy i skrypturalny.

W pierwszym rozdziale Fitzmyer rozważa problem autorstwa III Ewangelii i Dziejów. Omawia tu kolejno: tradycję II wieku w odniesieniu do tych pism, obecność Łukasza w Macedonii i Filipii oraz literacki charakter Wir-Sektion. Autorstwo Ewangelii jako dzieła Łukasza potwierdzają papirus Bodmer XIV z II w., oraz świadectwo Ireneusza i Tertuliana. Wir-Sektion ma zaś charakter dziennika podróży, którą odbył autor Dziejów z Pawłem.

Kolejny rozdział dotyczy opowiadania o dzieciństwie Jezusa Łk 1—2. Fitzmyer, mówiąc o jego historyczności, określa go za Burrows'em jako „imitative historiography”. Dane, które Łukasz otrzymał z tradycji zasymilował z innymi materiałami literackimi, a także mocno zabarwił reminiscencjami ze ŚT. Opowiadanie Łukasza jest niezależne od Mateuszowego, dlatego niemożliwe jest uzgodnienie pewnych szczegółów. Mają jednak wspólnie odziedziczoną tradycję. Została ona przez każdego ewangelistę wykorzystana w sposób jemu właściwy.

Trzeci rozdział o Maryi w Łukaszej historii zbawienia nawiązuje do Łukaszej perspektywy na historię. Jest to historia zbawcza, bo Bóg jest jej inicjatorem, kierownikiem i celem. Fitzmyer zgadza się z jej podziałem zaproponowanym przez Conzelmana. W drugiej części wykładu dość pobieżnie omawia każdy z pięciu epizodów, w których Łukasz nazywa po imieniu Matkę Jezusa.

Kolejny rozdział za przedmiot rozważania ma teksty o Janie Chrzcicielu. Dla naszego autora co innego znaczy „Jan historyczny” i „Jan historii”. Obraz historycznego Jana, który tworzy się z krytycznej lektury tekstów i źródeł dotyczących jego osoby, może tylko po części odpowiadać Janowi historii. Fitzmyer charakteryzuje postać Jana przedstawioną przez Łukasza, podkreślając przy tym, że to właśnie on daje jego najlepszy obraz. Jest to wybrana postać okresu Izraela, a równocześnie inaugurująca okres Jezusa.

Piąty wykład dotyczy rozumienia pojęcia „uczeń” u Łukasza. Wprawdzie uczniostwo jest fenomenem chrześcijańskim, ale pozostaje pod wpływem środowiska żydowskiego oraz stosunków świata hellenistycznego. Uczeń Jezusa ma stać się zaczynem nowej wspólnoty. Od niego oczekuje się wiary, pokuty i nawrócenia oraz chrztu. Te trzy elementy stanowią dla Łukasza fundamentalną odpowiedź ucznia na chrześcijańską kerygmę.